Osallisuuden aika ry:n lausunto hallituksen vuosikertomuksesta nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä ja nuorten palveluista

Osallisuuden aika ry kiittää tarkastusvaliokuntaa lausuntokutsusta ja nuorten äänen kuulemisesta.

Yhdistyksemme mission mukaisesti toivomme, että lastensuojelussa olevien lasten, nuorten ja ammattilaisten vaikuttava vuoropuhelu mahdollistuu ja tuottaa osallisuuden myötä ratkaisuja yksilöille ja yhteiskunnalle. Vahvistamalla lastensuojelussa olevien ja olleiden nuorten osallisuutta ja toimijuutta lisäämme nuorten kiinnittymistä yhteiskuntaan ja ennaltaehkäisemme nuorten syrjäytymistä. Lastensuojelun asiakkaina olleet nuoret ovat erityisen suuressa riskissä syrjäytyä ja jäädä koulutuksen sekä työn ulkopuolelle.

Kohtaaminen ja kuuleminen

Suomessa on varsin toimivia ja hyviä palveluja lapsille, nuorille ja perheille. Sen sijaan näihin palveluihin ohjautumisessa sekä ammattilaisten kyvyssä kohdata ja kuulla asiakkaita on haasteita. Nuoret ovat kokeneet ammattilaisten suunnalta mitätöimistä ja vähättelyä eikä nuoren kertomaa oteta aina todesta tai todetaan nuoren olevan joko liian hyvävointisen tai huonovointisen oloinen ja näköinen kyseiseen palveluun. Nuoret ovat usein kokeneet, etteivät he itse saa määritellä sitä, milloin ja millaista apua tarvitsevat vaan määrittely tulee ulkoapäin. Moni meistäkin on joutunut useampaan kertaan hakemaan apua eri paikoista mielenterveyden haasteisiin siinä onnistumatta tai avun saamiseen on mennyt vuosia. Myös päihteidenkäyttö estää avun saamisen mielenterveysongelmissa, vaikka päihteidenkäyttö johtuu usein muista tekijöistä, joiden käsittelyssä nuori tarvitsisi ammattilaisapua. Kuinka monta kertaa nuoren täytyy yrittää hakea apua sitä saamatta? Jossain vaiheessa nuoren luottamus yhteiskuntaan murenee ja silloin ollaan jo pitkällä syrjäytymisen polulla. **Vaikka kehitetään kuinka paljon erilaisia palveluja nuorille, niin jos nuorta ei kuulla ja kohdata kokonaisvaltaisesti, ei palveluilla ole minkäänlaista vaikuttavuutta.**

Meillä on hyviä kokemuksia sosiaalialan ammattilaisten ja opiskelijoiden täydennyskoulutuksesta, jossa lastensuojelun kokemusasiantuntijanuoret ovat mukana kouluttamassa lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia kohtaamisesta ja kuulemisesta. Nämä taidot eivät ole itsestäänselvyyksiä eikä niitä opeteta riittävästi esimerkiksi osana sosionomin tai sosiaalityöntekijän tutkintoa. Vuorovaikutusta ja kohtaamisen taitoja tulisi harjoitella käytännössä opintojen aikana.

Lapsuus, perhe ja peruskoulu

Syrjäytymiseen johtavat tekijät lähtevät usein varhaislapsuudesta asti, joten suurimmat taloudelliset panostukset tulisi kohdistaa sinne - neuvolatoimintaan, varhaiskasvatukseen ja peruskouluun. Erityisen tärkeänä näemme koko perheen kokonaisvaltaisen huomioimisen esimerkiksi tilanteissa, joissa vanhempi tai vanhemmat kärsivät mielenterveys- ja päihdeongelmista. Valitettavan usein joko nähdään vain lapsen ja nuoren oireilu, eikä oireilun juurisyitä tai ei huomioida perheessä olevien lasten tilanteita ja kasvuolosuhteita vaan esimerkiksi vanhemman itsemurhayrityksen jälkeen tilanne jatkuu ennallaan eikä

minkäänlaista tukea tarjota perheelle ja lapsille. Syrjäytymiseen liittyy myös vahvasti ylisukupolvisuus ja siihen liittyviä tekijöitä tulisi paremmin tunnistaa.

Monella nuorella on hyviä kokemuksia erityisluokista: pienemmässä ryhmässä on ollut paremmat mahdollisuudet oppia yksilöllisesti ja jokaisen tarpeita kuunnellen. Opettajalla on ollut enemmän aikaa ja keskittyminen on ollut helpompaa, kun ryhmäkoko on ollut huomattavasti pienempi kuin tavallisessa luokassa. Moni nuorista on löytänyt oppimisen ilon vasta päästyään erityisluokalle, eikä inkluusio kouluissa ja erityisluokista luopuminen ole kokemuksiemme valossa myönteinen kehityssuunta. Myös tavallisissa luokissa ryhmäkokojen pienentäminen vaikuttaisi oppimiseen ja lapsen ja nuoren muuhun hyvinvointiin. Pienemmässä luokassa opettajalla on oppimisen tukemisen lisäksi paremmat mahdollisuudet tutustua jokaiseen lapseen, luoda hyvä luottamussuhde sekä myös tunnistaa lapsen hyvinvointiin ja perhe-elämään liittyviä riskitekijöitä sekä puuttua niihin.

Peruskoulussa tulisi olla enemmän avointa keskustelua esimerkiksi perheväkivallasta, päihteistä ja mielenterveysongelmista. Lapset ja nuoret tarvitsevat tietoa näistä asioista ja keskustelua siitä, mikä on tavanomaista käyttäytymistä perheessä ja mitä tehdä, jos kokee tarvitsevansa itse apua tai apua jollekin perheenjäsenelle. Lapselle perheväkivalta voi olla normaalia, jos hän on pienestä asti kasvanut siihen.

Peruskoulun loppupuolelle sijoittuu myös erittäin tärkeä kohta nuoren elämässä, kun hakeudutaan toisen asteen opintoihin. Nuorille tulisi tarjota laadukasta ja yksilölliset vahvuudet huomioivaa opinto-ohjausta. Vaihtoehdoista kertominen ja opintoihin kannustaminen on erityisen tärkeää monelle lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle, joita ei välttämättä samalla tavalla kannusteta kouluttautumaan pitkälle eikä nuorella välttämättä ole lähipiirissä esimerkkejä korkeasti kouluttautuneista ihmisistä. Monella lastensuojelulaitoksessa kasvaneella nuorella on myös se kokemus, että lastensuojelutausta ohjaa monen ammattilaisen odotuksia ja oletuksia ja nuoria kehotetaan automaattisesti hakeutumaan ammattikouluun, vaikka nuorella saattaisi itsellään olla toiveena ylioppilastutkinto ja jatko-opinnot. Opinto-ohjauksessa tulisi huomioida myös nuoren yksilöllinen tilanne: joissain tapauksissa välivuosi opinnoista esimerkiksi jossain kuntouttavassa palvelussa voi olla nuoren kannalta parempi vaihtoehto, kuin väkisin opintojen aloittaminen ja niiden keskeyttäminen, joka on taas yksi pettymys nuorelle ja vaikuttaa uudelleen opintoihin hakeutumiseen. Erilaisia peruskoulun ja toisen asteen opintojen välissä olevia valmentavia ja kuntouttavia koulutuksia tulee olla riittävästi.

Täysi-ikäisyys ja itsenäistyminen

Viimeistään 18 vuotta täytettyään erityisesti lastensuojelun asiakkaana ja sijoitettuna olleen nuoren elämä ja arki muuttuu hyvin radikaalisti. Nuori muuttaa pois sijoituspaikastaan tukiasuntoon tai tavalliseen vuokra-asuntoon ja lastensuojelun tiivis tuki jää pois nuoren elämästä. Lastensuojelun asiakkaana ollut nuori on oikeutettu jälkihuoltoon, jonka ikärajaa nostetaan 1.1.2010 koskemaan entisen 21 vuoden sijaan 25 vuoteen saakka. Tämä ikärajan nosto on mielestämme erittäin perusteltu ja tervetullut muutos ja ennaltaehkäisee nuorten syrjäytymistä.

18 vuotiaana nuori myös putoaa monesta muusta, esimerkiksi nuorisopsykiatrian palveluista pois. Tämä voi aiheuttaa pitkiä taukoja nuoren hoitosuhteissa ja se osuu juuri ajanjaksoon, jossa tapahtuu monia muitakin elämän muutoksia. Siirtymävaiheita esimerkiksi

mielenterveyspalveluissa tulisi valmistella etukäteen niin, ettei suhteettoman pitkiä hoitokokatkoksia tulisi. 18-vuotias joutuu myös yhtäkkiä olemaan hyvin aikuinen, pärjäämään itse ja selvittämään itse mihin palveluihin on oikeutettu ja mistä niitä saa. Nuorten kokemukset myös kertovat, että korkeakouluopintojen aikaiset psykososiaalisen tuen ja ohjauksen palvelut ovat riittämättömiä ikään kuin oletus olisi, että korkeakouluopintoihin päästessä nuoren aikuisen tulee pärjätä omillaan. Opintojen ja muun hyvinvoinnin tukeen panostamalla nuoret valmistuisivat ja siirtyisivät työelämään nopeammalla aikataululla.

Elämän isojen kriisien kohdalla on ollut surullista huomata, että kukaan ammattilainen ei ota koppia nuoren aikuisen tilanteesta ja voinnista, onhan tämä jo täysi-ikäinen. Valitettavasti nuorilla on kokemuksia siitä, että edes viimeinen hätähuuto, itsemurhayritys tai useat sellaiset, eivät riitä havahduttamaan terveydenhuollon ammattilaisia ja tarjoamaan nuorelle apua. Fyysiset vammat hoidetaan ja nuori päästetään saman tien takaisin kotiin. Jos edes tässä kohtaa nuoren hätää ei nähdä ja siihen ei tartuta, millainen signaali se on nuorelle? Toisinaan nämä tilanteet päättyvät huonoimmalla mahdollisella tavalla ja nuori päätyy itsemurhaan.

Yksinäisyys ja sosiaalisten verkostojen puute on myös yksi iso tekijä syrjäytymisessä. Jos nuori ei koe kuuluvansa mihinkään, on hänen myös vaikea nähdä itsensä aktiivisena kansalaisena ja osana yhteiskuntaa. Moni järjestö, kuten Osallisuuden aika ry, tekee tärkeää työtä nuorten syrjäytymisen ehkäisyn ja osallisuuden vahvistamisen saralla järjestämällä esimerkiksi ryhmä- ja vertaistoimintaa. Toivomme, että järjestöjen tekemä työ tunnustetaan ja sitä tuetaan edelleen myös tulevaisuudessa, kun Veikkauksen avustuksista ja tuesta keskustellaan.

Helsingissä 19.11.2019

Osallisuuden aika ry